

Historia
Biografia
Literatura

Studia i szkice
o literaturze polskiej XX i XXI wieku

Prace Naukowe

Uniwersytetu Śląskiego
w Katowicach
nr 3817

Historia
Biografia
Literatura

Studia i szkice
o literaturze polskiej XX i XXI wieku

pod redakcją
Elżbiety Dutki i Mariana Kisiela

Redaktor serii: Historia Literatury Polskiej
Marek Piechota

Recenzent
Janusz Pasterski

Na okładce i obwolucie reprodukcja obrazu
Adama Patrzyka

Redaktor Małgorzata Pogłódek
Projektant okładki Magdalena Starzyk
Redaktor techniczny Barbara Arenhövel
Korektor Lidia Szumigala
Łamanie Barbara Wilk, Grażyna Szewczyk

Copyright © 2019 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-226-3637-4
(wersja drukowana)
ISBN 978-83-226-3638-1
(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 23,75. Ark. wyd. 24,5.
Papier Alto 90 g. Cena 89,90 zł (w tym VAT)

Druk i oprawa: Volumina.pl Daniel Krzanowski
ul. Księcia Witolda 7-9, 71-063 Szczecin

Spis treści

Marian Kisiel	
Profesor Barbara Gutkowska. Szkic do portretu	7
Bibliografia prac Barbary Gutkowskiej (<i>Marian Kisiel</i>)	15
Elżbieta Wróbel	
Optymizm 1918 roku. Emila Breitera odczytywanie Stanisława Brzozowskiego	21
Paweł Majerski	
Twarze Władysława Broniewskiego. Na marginesie „pamiętnika” i publicystyki	51
Gaweł Janik	
Sztetl. Obraz żydowskiego miasteczka w przedwojennej twórczości Adolfa Rudnickiego	69
Anita Jasińska	
<i>Pamiętnik</i> Rutki Laskier. O społecznej recepcji świadectwa.	99
Ewa Bartos	
Opowieść „na granicy sensu”. <i>Pacific Panam Palisades</i> Stanisława Dygata	125
Magdalena Boczkowska	
Portret z czasów młodości – o <i>Wilku</i> Marka Hłaski	139
Zdzisław Marcinów	
„A u nas, w Abacji”. <i>Sjesta w secesji</i> Andrzeja Stojowskiego – uwagi do interpretacji	153

Dariusz Nowacki	
Moc, która drzemie. Wokół powieści Janusza Głowackiego . . .	165
Katarzyna Niesporek	
Gdzie jest las? O wyobraźni poetyckiej w <i>Związku zgody</i> Feliksa Netza	181
Beata Nowacka	
Rewolucja biała, czerwona i czarna. O <i>Szachinszachu</i> Ryszarda Kapuścińskiego	199
Iwona Skrzypczyk-Gałkowska	
<i>Stopa trzeciej Gracji</i> Ludmiły Marjańskiej i <i>Dwie albo trzy Gracje</i> Aldousa Huxleya	213
Marta Tomczok	
O <i>Podwójnej wibracji</i> Raymonda Federmana i <i>Zamachu</i> Harry'ego Mulischa	245
Martyna Dymon	
Fotografia (przed)holocaustowa. Archiwa pamięci w <i>Fałszerzach pieprzu</i> Moniki Sznajderman	259
Grażyna Maroszczuk	
Po bruku, po kamieniach... O „świecie wydeptanym” w <i>Zawsze jest dzisiaj</i> Michała Cichego	277
Bożena Szałasta-Rogowska	
„Stanąć pod krzewem jaśminu”. O <i>Niewidzialnym zapaśniku</i> Grażyny Zambrzyckiej	291
Elżbieta Dutka	
Subiektyw. O <i>Bieli. Notatkach z Afryki</i> Marcina Kydryńskiego . . .	319
Agnieszka Nęcka	
Tropiąc kontrowersje. O XXI-wiecznych powrotach do historii . . .	341
Noty o Autorach	363
Indeks nazw osobowych	369

Tom dedykowany prof. dr hab. Barbarze Gutkowskiej

Marian Kisiel
Uniwersytet Śląski w Katowicach

Profesor Barbara Gutkowska Szkic do portretu

Profesor Barbara Gutkowska od lat przygląda się czterem kręgom literackim. Jej prace obejmują refleksję nad prozą polską XX wieku, biografistykę literacką (głównie w jej odmianie diarystycznej), związki literatury i życia literackiego współczesności, a także relacje literatury, mitologii (symboliki) oraz ideologii przeszłego stulecia. Za literaturoznawczą konsekwencję uznać należy skoncentrowanie się Badaczki na wszystkich polach dwudziestowiecznej literatury polskiej (poezja, proza, dramat, diarystyka), jednocześnie różnorodność wyboru form literackich jest przy tym planowa. Uczona nie chce się w jakimś konkretnym obszarze sztuki słowa (sub)specjalizować, ale wybiera z niego najistotniejsze fragmenty, które poświadczają znaczenie i rangę historycznoliterackiego *nucleus*. Mowa tutaj zarówno o głębokich związkach pisarza z historią narodu i biografią społeczną, jak i o jego wyobraźni artystycznej – jedynej w ostateczności gwaranta podmiotowości.

Barbara Gutkowska od początku swej naukowej biografii niestrudzenie analizuje te kwestie. W Jej dorobku mieszczą się klasyczne już niemal dla polskiego literaturoznawstwa pozycje (jak choćby pierwsza zasadnicza monografia powieści Stanisława Dygata), a także obszernie, przekrojowe studia o dwudziestowiecznej polskiej diarystyce. Są w nim ujęte błyskotliwe interpretacje wierszy Bolesława Leśmiana i – wreszcie – prace o charakterze popularnonaukowym, skierowane do środowiska szkolnego (tu: bardzo dobrze sproblematyzowana książka o kanonicznych dramatach Sławomira Mrożka, *Tangu* i *Emigrantach*, oraz dwie krótkie – lecz treściwe –

interpretacje podręcznikowe: *Trans-Atlantyku* Witolda Gombrowicza i *Cudzoziemki* Marii Kuncewiczowej). Owa wielorakość form pisarstwa naukowego jest imponująca. Profesor Gutkowska to nie tylko uniwersytecka literaturoznawczyni, ale także – otwarta na inne dyskursy – uczestniczka współczesnego życia polonistycznego (akademickiego i szkolnego).

Jej wczesny dorobek to istna feeria nazwisk i problemów. Badaczka przez lata przyglądała się między innymi Jerzemu Andrzejewskiemu, Stanisławowi Dygatowi, Witoldowi Gombrowiczowi, Pawłowi Jasienicy, Mieczysławowi Jastrunowi, Światopełkowi Karpińskiemu, Marii Kuncewiczowej, Bolesławowi Leśmianowi, Jerzemu Niemojewskiemu, Czesławowi Straszewiczowi, Zbigniewowi Uniłowskiemu. Kilka szkiców o tych pisarzach weszło do monografii *Odczytywanie śladów. W kręgu dwudziestowiecznego autobiografizmu* (2005), większość jednak spoczywa w różnych tomach zbiorowych. Ten pozostający w rozproszeniu dorobek Gutkowskiej układa się w trzy interesujące projekty badawcze. Są to: projekt Leśmianowski (Uczona jest autorką trzech szkiców o poezji twórcy *Łąki*, wnikliwych i niejednokrotnie opozycyjnych wobec wcześniejszych koncepcji historycznoliterackich), projekt emigracyjny (tu trzy szkice o twórczości Jerzego Niemojowskiego – pisarza kontrowersyjnego, lecz ważnego dla zrozumienia mechanizmów życia literackiego na emigracji po 1945 roku), a także projekt tożsamościowy (tu refleksja na temat „polskiej duszy”, wyrażona w szkicach o prozie Dygata, Gombrowicza i Straszewicza). Wymienione szkice mogą stać się w przyszłości podstawą do dalszych uszczegółowień, bądź też wejść w skład osobnego zbioru autorskiego.

Naturalnie, w tym dorobku najważniejsze miejsce zajmują autorskie książki Barbary Gutkowskiej. Pierwsza z nich (*Powieści Stanisława Dygata. Czas i przestrzeń życia i marzenia*, 1996) jest skróconą wersją doktoratu, druga (*O „Tangu” i „Emigrantach” Sławomira Mrożka*, 1998) powstała jako pomoc szkolna, lecz w istocie rzeczy przekracza ramy opracowań pomocniczych. Obydwie publikacje są – w najlepszym tego słowa znaczeniu – interpretacjami głęboko osadzonymi w tradycji badań polonistycznych, nie odtwarzają porządku dotychczasowych odczytań, ale konstruują własną propozycję lekturową.

Książka o Dygacie ma układ dwudzielny. Najpierw Badaczka podaje oglądowi warstwę formalną powieści twórcy *Jeziora Bodeńskiego* (status bohatera, styl i techniki fabularyzacyjne) oraz ich tematykę (tu: mitologie narodowa oraz erotyczna), a następnie – w części drugiej – przechodzi do szczegółowych interpretacji tekstowych. Teoria literatury wspomaga tutaj lekturę, lecz nie wysuwa się na plan pierw-

szy. Przejrzystość konstrukcji (mocna strona pisarstwa naukowego Gutkowskiej) sprzyja precyzji analitycznej. Studium o powieściach Dygata jest bardzo dobrze sprobmatyzowane, wyraziście i po raz pierwszy na obszarze polonistyki ukazując artystyczną maestrię twórczości żonglującej schematami literatury elitarnej i popularnej, technikami literackimi i filmowymi, tematem wysokim i powszechnym.

Stanisław Dygat został tu nazwany „Piotrusiem Panem polskiej literatury powojennej, po mistrzowsku potrafiącym wykorzystać doświadczenia dwudziestowiecznej prozy awangardowej i jednocześnie umiejętnie pozyskać względy szerokiej publiczności literackiej”. Przywołując taką analogię, Badaczka czyta autora *Karnawału* w kontekście wyższych figur znaczeniowych. Wprawdzie nie zawsze i nie wyłącznie, lecz ta perspektywa dominuje w przyjętej przez Gutkowską metodzie opisu. W deklaracji badawczej czytamy: „Przedmiotem mojej pracy stał się opis wielkich figur semantycznych: w postaci literackiej narracji, fabuły, czasu i przestrzeni, implikujących określone konteksty literackie, socjologiczne, psychologiczne i światopoglądowe. W zakres obserwacji włączyłam kategorię ironii, uznając ją za właściwość stylu powieści Dygata i wyznacznik jego autorskiej i światopoglądowej postawy”. Wierna tej deklaracji, Barbara Gutkowska z rozważą i precyzją analizuje kształt narracyjny sześciu powieści Stanisława Dygata, zatrzymuje się nad charakterystycznymi dla niej motywami („mitologiami”: narodową i erotyczną) i schematami fabularnymi („mitologizacją fabuły”), konstrukcją postaci („ironicznym autorem-narratorem-bohaterem”). Bardziej ją interesuje finalny wizerunek opisywanej prozy niż jej światopoglądowe proveniencje. Do nich również się odniesie, lecz raczej z literaturoznawczej powinności niż osobistych upodobań.

Zaletą monografii jest nie to, że udziela ona odpowiedzi wyczerpujących, lecz to, że uwyrażnia komplikacje artystyczne, w jakie proza Stanisława Dygata jest uwikłana. O tym zasadniczo traktuje część pierwsza pracy, poświęcona mitologiom pisarskim i panoramicznie kreśląca ich usytuowanie „w świecie kulturowych schematów, stereotypów i mitów”. Mitologie te zostały świetnie pokazane w części drugiej książki, w której Badaczka przedstawiła nowe i konsekwentnie z sobą zespolone interpretacje *Jeziora Bodeńskiego*, *Pożegnań*, *Podróży*, *Disneylandu* oraz (traktowanych łącznie) *Karnawału* i *Dworca w Monachium*. Z książki Barbary Gutkowskiej wyłania się portret pisarza świadomego swojego rzemiosła, a równocześnie twórcy, który doskonale wykorzystuje doświadczenia całej prozy XX wieku.

Teza *Powieści Stanisława Dygata* brzmi tak: „Oryginalny synkryzm tej prozy sprawia, iż sytuuje się ona na pograniczu auto-

biografizmu, socjologizmu, psychologizmu i kracjonizmu. Każda z podjętych przez Dygata konwencji odbija jedynie określony fragment rzeczywistości, których suma daje pełniejszy obraz ludzkiej egzystencji. Kolejne powieści są parafrazami *Jezióra Bodeńskiego*, a ich tematem jest uwikłanie jednostki w kulturowe – narodowe, ideologiczne, socjologiczne i obyczajowe – stereotypy i schematy zachowań, od których bezskutecznie usiłuje się wyzwolić”.

Równie ambitnie pomyślana została książka o *Tangu* i *Emigrantach* Sławomira Mrożka. Odwołując się w niej do schematu opracowań w ramach Biblioteki Narodowej, Barbara Gutkowska przyjęła tezę o literackim, a nie teatralnym charakterze sztuk tego twórcy. Ta opcja interpretacyjna (dramat należy do literatury) pozwoliła uwyraźnić „zamknięte w słowie” subtelności obu utworów i niepodlegające, by użyć terminu Zbigniewa Raszewskiego, „partyturze teatralnej”. Literackość dramatów Mrożka uwyraźnia się więc na obszarze konkretyzacji, gdy trzeba rysunek psychologiczny postaci wydobyć z ledwie zarysowanych scen. By przenieść kwestię na płaszczyznę teatru: interpretator staje się tutaj i reżyserem (twórcą koncepcji), i aktorem (sobowtorem literackiego bohatera). Bardzo to inteligentnie zostało pokazane w precyzyjnych, detalicznie wyłożonych analizach.

W monografii *Odczytywanie śladów...* Barbara Gutkowska podjęła refleksję nad dwudziestowiecznym autobiografizmem. Nie jest to dla polskiego (współczesnego) literaturoznawstwa teren dziewiczy, ma on już około trzydziestoletnią tradycję badawczą, szczególnie jednak intensywnie rozwinął się w latach osiemdziesiątych (na przykład w studiach Małgorzaty Książek-Czerwińskiej, Ireny Skwarek, Reginy Lubas-Bartoszyńskiej, Jerzego Łukosza, Romana Zimanda) i na przełomie stuleci (poza obficie przyswojonym piśmiennictwem obcym warto tu przypomnieć choćby monografie Czerwińskiej, Andrzeja Zieniewicza, Hanny Gosk, Joanny Cieplickiej czy Jerzego Madejskiego). Zainteresowanie to znalazło także swój realny wymiar w polityce wydawniczej po roku 1975. Publikacje dzienników, między innymi Zofii Nałkowskiej, Marii Dąbrowskiej, Jerzego Andrzejewskiego, Jarosława Iwaszkiewicza, Pawła Jasienicy, Mieczysława Jastruna, to wstępna zaledwie czynność owego wzmożonego „odczytywania śladów” przeszłości, która przeszłością – z wielu względów – stać się nie chce. Nasza lektura dopiero się zatem rozpoczyna, będzie ona przybierać rozmaite kształty.

Barbara Gutkowska postanowiła spojrzeć na przeszłe stulecie od strony zamkniętej w słowa biografii intymnej, politycznej i kulturowej, w konsekwencji jej studium otwiera (wydany w roku 1913, lecz obejmujący lata 1910–1911) *Pamiętnik* Stanisława Brzozowskie-

go, a zamykają (opublikowane w latach 2001 i 2004) paradienniki Manueli Gretkowskiej *Polka* i *Europejka*. W takiej „ramie tekstowej” pokazane zostało tamto stulecie, do którego nie możemy przyłożyć jeszcze żadnych pewnych kryteriów, ponieważ wciąż jest intelektualnym i emocjonalnym problemem polskiej duszy. W „ramie” umieszczono refleksję nad innymi tekstami autobiograficznymi: Zbigniewa Uniłowskiego, Witolda Gombrowicza, Mieczysława Jastruna, Pawła Jasienicy, Jerzego Andrzejewskiego, Marii Kuncewiczowej i Zygmunta Mycielskiego. Dziewięć postaci i dziewięć tekstów: obok wielkiego filozofa kultury (Brzozowski) kiepska skandalistka (Gretkowska), obok gatunków pewnych (dziennik, powieść) gatunki niepewne (sylwy, hybrydy). Wszystko to, by przywołać metaforę estancji Gonzala z *Trans-Atlantyku*, unieważnia się tutaj i jednocześnie dopełnia: wysoka kultura wzajemnie zjada się z niską polityką, wielka literatura podgryza literaturę małą (i odwrotnie), postawa niezłomności bywa zastępowana postawą uległości, konfesja ociera się o kicz, a intymność pragnie odnaleźć swoją wewnętrzną formę w kształtach publicznej ekspresji. Oto podany „w pigułce” wiek XX, czas widziany przez pryzmat biografii istnień i biografii tekstów.

Badaczka wybrała dziewięć ważnych postaci polskiej kultury, pominęła inne. Nie ma w Jej książce szkiców o Bronisławie Malinowskim i Cezarym Jellencie, nie ma Marii Dąbrowskiej i Stefana Kisielewskiego, nie ma obu Brandysów (Kazimierza i Mariana) ani Jerzego Zawieyskiego, nie ma wreszcie Jarosława Iwaszkiewicza i Czesława Miłosza. Wybór nazwisk oraz utworów jest tutaj redakcją tematów i redukcją materiału, jest także – by odwołać się do Anthony’ego Giddensa – możliwą „trajektorią” losu (od przeszłości do przyszłości); „możliwą” w tym sensie, że każdy inny układ postaci i materiału daje gwarancję dopełnień lub rewizji zarysowanego projektu. W tym sensie propozycja intelektualna Barbary Gutkowskiej jest i ważna, i oryginalna. A wreszcie – odważna, ponieważ łączenie postaci i ich poglądów ponad historyczną „wspólnotą miejsca” oraz pomimo światopoglądowej *varietas* zawsze będzie rodzić pytania o sens, cel i zasadność podjętej czynności lektury.

Studium to mimo mocnego zakorzenienia w teorii, filozofii i antropologii literatury ma charakter interpretacyjny, historycznoliteracki. Przemienność tematów głównych: Polska i polskość, kultura i religia, polityka i ideologia, podmiot i zbiorowość itd., stale obecna w przywoływanych przez Badaczkę tekstach, służy ujawnieniu autokreacyjnych strategii diarystów oraz, by tak powiedzieć, „gry” podmiotu ze światem. Poszczególne rozdziały rozprawy, każdorazowo świetnie napisane, są – naturalnie – w swoich partiach szcze-

gółowych (a nawet tezach) dyskusyjne, niemniej poziom, na jakim ta dyskusja mogłaby być prowadzona, pozostaje zawsze wysoki.

Dwa przykłady. Pierwszy: w fascynującym szkicu o *Pamiętniku* Brzozowskiego Autorka stawia tezę, że jest to „przemyślany akord puentujący uczestnictwo Brzozowskiego w kulturze”, i przeciwstawia ją tezie Ostapa Ortwina, który twierdził, że ostatni tekst twórcy *Idei* jest namiastką zamierzonej od dawna autobiografii. Otóż to przeciwstawienie wcale nie musi być tak ostre i można pomyśleć tekst konkurencyjny, opierając się na przykład na korespondencji Brzozowskiego i jego wstawkach odautorskich w ogłoszonych przez niego pracach, w pełni uzasadniający opinię Ortwina. Drugi przykład: *Przeźrocza* Marii Kuncewiczowej. Dość niska ocena tego tekstu wypływa z niewiary Badaczki w prawdziwość konfesji pisarki, z przekonania, że nakłada ona maskę. Tymczasem autokreacyjna strategia diarysty jest zawsze sposobem istnienia; u Kuncewiczowej widać to już w *Naturze* i *Fantomach*. Czy „niepogłębione” refleksje wynikają z jej niewiedzy, czy może mieszczą się w nurcie współczesnego franciszkanizmu, to znaczy w granicach potoczności, której przecież nie możemy zaliczyć do gorszej sfery myśli tylko dlatego, że nie podejmuje dyskusji z pojętnością (*intelligentia*) kultury...

Przywołuję te dwa przykłady po to, by podkreślić, że mamy oto do czynienia ze studium żywym, którego tezy będą jeszcze wielokrotnie dyskutowane. Wielką wartością bowiem książki *Odczytywanie śladów...* są jej intelektualna otwartość, prowokowanie do dyskusji, a wreszcie łączenie kwestii artystycznych z zagadnieniami szeroko pojętej kultury literackiej.

Autorka najczęściej ukazuje podmiotowość twórców w kontekście aparatów ideologicznych państwa (termin Louisa Althussera) i wynikających z tej relacji związków z historią, polityką oraz ze środowiskiem artystycznym. Szkice o Andrzejewskim, Jasienicy, Jastrunie czy Mycielskim są właśnie tego rodzaju. Nieco inaczej w studiach o Brzozowskim, Uniłowskim, Gombrowiczu i Gretkowskiej, gdzie na plan pierwszy wysuwa się zagadnienie artysty i jego pytanie o miejsce w swojej formacji kulturowej. W ogóle, jak się zdaje, jest to pytanie centralne książki Barbary Gutkowskiej. Rola podmiotu w stale zmieniających się warunkach społecznych i światopoglądowych, jego pozycja określona przez rodowód (szlachecki, inteligencki, proletariacki), jego światopogląd wsparty genealogią lub budowany wbrew niej – oto podstawowe dylematy dwudziestowiecznej kultury i jej wybitnych reprezentantów.

Edward Balcerzan napisał kiedyś, że autobiografia zastąpiła w XX wieku wielką epikę. Autorka *Odczytywania śladów...* twierdzi,

że dziennik jest „powieściową mistyfikacją”. Służy autoprezentacji politycznej i moralnej, wystawia intymność na widok publiczny, twarz przykrywa maską, kreację nazywa konfesją. Współczesność polska w owej „grze” podmiotu ze światem (z czytelnikiem) iryzuje emocjami. Tworzy kulturę opartą na iluzjach i z niej wyprowadza kodeks etyczny.

Ostatnia książka Barbary Gutkowskiej, w której widać metodologiczne przedłużenie myśli z monografii wcześniejszej, nosi tytuł: *Wyzwania i wyznania. Od Andrzeja Trzebińskiego do Sławomira Mrożka* (2013). Traktuje ona o etycznej wspólnotce, której początek widać w roku 1939 (koniec II Rzeczypospolitej), a reaktywację (lub koniec) – już w naszych czasach. Bohaterami są Czesław Straszewicz, Zygmunt Mycielski, Andrzej Trzebiński, Czesław Miłosz i Zbigniew Herbert, Edward Balcerzan i Sławomir Mrożek. Naturalnie – inni także, bo literatury nie sposób czytać tylko jednostkowo. Trzebiński jest zatem tutaj widziany przez pryzmat „artystycznego światopoglądu, estetycznej i etycznej ideologii oraz egzystencjalnego heroizmu”; Straszewicz to moralista, przenikliwy diagnostyk ludzkich postaw, uwikłań ideologicznych i rzecznik katastroficznej czy pesymistycznej wizji świata; Mycielski – „wzór kultury obcy współczesności”, nasz Don Kichote – „rozpoznał »koniec wielkich narracji«”; dzieło Balcerzana to „zapis procesu poznawczego, ruch indywidualnej, oryginalnej myśli, bezkompromisowość w intelektualnym zmierzeniu się pisarza z formą, sobą i rzeczywistością”; o Mrożku zaś powie Badaczka, że „cała [jego] autobiograficzna twórczość jest [...] przykładem – charakterystycznego dla nowoczesności zradikalizowanej – konsekwentnego tworzenia tożsamości refleksyjnej, czyli takiej, »[...] za który jednostka jest odpowiedzialna. [...] Nie jesteśmy tym, czym jesteśmy, ale tym, co z siebie zrobimy«. A taka autoprezentacja ma nacechowanie etyczne, zakotwiczone w sferze wartości i znaczeń”.

Pisząc o poetach, prozaikach i krytykach wieku XX, Barbara Gutkowska szuka w ich dziele nie tylko tego, co artystyczne, ale i etyczne. Biografie (i zapisy autobiograficzne) są tym, co jedynie prawdziwe w sztuce porozumienia. „Co nie jest biografią, nie jest – w ogóle”, pisał Stanisław Brzozowski. Pani Profesor w swoim poszukiwaniu owego „w ogóle” stara się pokazać, jak wielkie i jednocześnie niespokojne intelektualnie było przeszłe stulecie. A zarazem – otwarte na nowe wyzwania. Ostatni projekt badawczy jest temu otwarciu właśnie poświęcony. Seria wydawnicza Literatura i..., redagowana między innymi z Profesor Agnieszką Nęcą, pokazuje, jak stulecia XX i XXI – bliskie sobie i jednocześnie odległe – są

dwiema stronami tej samej rzeczywistości istnienia: chaosu, granic, potencjalnych możliwości.

„Ja” zamkniętego w słowie.

Bibliografia prac Barbary Gutkowskiej*

Monografie autorskie

- Powieści Stanisława Dygata. Czas i przestrzeń życia i marzenia.* Katowice, Górnośląskie Towarzystwo Literackie, 1996, 166 s.
- O „Tangu” i „Emigrantach” Sławomira Mrożka.* Katowice, Wydawnictwo „Książnica”, 1998, 106 s.
- Odczytywanie śladów. W kręgu dwudziestowiecznego autobiografizmu.* Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2005, 296 s.
- Wyzwania i wyznania. Od Andrzeja Trzebińskiego do Sławomira Mrożka.* Katowice, Oficyna Wydawnicza Waclaw Walasek, 2013, 190 s.

Prace redagowane

- Literatura i ja. Postacie autobiografizmu w literaturze polskiej XX i XXI wieku.* Współudział: J. GAŁUSZKA. Katowice, Oficyna Wydawnicza Waclaw Walasek, 2007, 174 s.
- Literatura i przestrzeń. Postacie autobiografizmu w literaturze polskiej XX i XXI wieku.* Współredaktor: B. NOWACKA. Katowice, Oficyna Wydawnicza Waclaw Walasek, 2008, 164 s.

---

* W układzie chronologicznym.

- Literatura i polityka. Szkice o literaturze polskiej XX i XXI wieku.* Współredaktor: A. NĘCKA. Katowice, Uniwersytet Śląski, Studio 29, 2010, 236 s.
- CHOWANIOK M.: „Nietrafiony rytm”. *Wybrane problemy twórczości Michała Choromańskiego.* Red. B. GUTKOWSKA. Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2010, 228 s.
- Literatura i różne historie. Szkice o literaturze polskiej XX i XXI wieku.* Współredaktor: A. NĘCKA. Katowice, Uniwersytet Śląski, Oficyna Wydawnicza Waław Walasek, 2011, 250 s.
- Literatura i perwersje. Szkice o literaturze polskiej XX i XXI wieku.* Współredaktor: A. NĘCKA. Katowice, Uniwersytet Śląski, Oficyna Wydawnicza Waław Walasek, 2013, 162 s.
- Literatura i obiekt/yzm(izm). Szkice o literaturze polskiej XX i XXI wieku.* Współredaktor: A. NĘCKA. Katowice, Uniwersytet Śląski, Oficyna Wydawnicza Waław Walasek, 2014, 360 s.
- Literatura i chaos. Szkice o literaturze polskiej XX i XXI wieku.* Współredaktor: A. NĘCKA. Katowice, Uniwersytet Śląski, 2016, 304 s.
- Literatura i granice. Szkice o literaturze XX i XXI wieku.* Współredaktorki: A. NĘCKA, K. GUTKOWSKA-OCIEPA. Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2017, s. 284.

Studia i szkice

- Jerzego Niemojowskiego heroika narodowa.* W: *Poezja i nostalgia. Studia i szkice o literaturze polskiej na obczyźnie.* Red. W. WÓJCIK. Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 1987, s. 15–24.
- Prolegomena do „Wyszywanych orłami” Jerzego Niemojowskiego.* W: *Poezja i nostalgia. Studia i szkice o literaturze polskiej na obczyźnie.* Red. W. WÓJCIK. Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 1987, s. 25–39.
- Stanisław Dygat wobec tradycji.* W: *Tradycja i nowatorstwo w prozie polskiej po roku 1945. Materiały ogólnopolskiej konferencji naukowej w Opolu – grudzień 1985.* Red. A. PRYSZCZEWSKA-KOZOŁUBOWA. Opole, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej, 1988, s. 99–107.
- Poetyka i problematyka „Przeźroczy” Marii Kuncewiczowej.* W: *W stronę Kuncewiczowej... Studia i szkice.* Red. W. WÓJCIK. Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 1988, s. 59–75.

- Stanisława Dygata gra z konwencjami. O „Salonie warszawskim 1944”. W: *Małe formy prozatorskie. Analizy, interpretacje, przeglądy*. Red. W. WÓJCIK. Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 1990, s. 32–45.
- Sprawa polska w „Anicie” Jerzego Niemojowskiego. W: *W pejzażu ojczyzny i obczyzny. Studia i szkice o literaturze polskiej XX wieku*. Red. W. WÓJCIK. Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 1991, s. 70–87.
- Epoka strachu w „Pamiętniku” Pawła Jasienicy (Lecha Beynara). W: *Dziennik, pamiętnik, notatnik literacki. Studia i szkice o piśmiennictwie polskim XX wieku*. Red. W. WÓJCIK. Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 1991, s. 72–85.
- Jerzego Andrzejewskiego „Gra z cieniem”. W: *Dziennik, pamiętnik, notatnik literacki. Studia i szkice o piśmiennictwie polskim XX wieku*. Red. W. WÓJCIK. Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 1991, s. 42–57.
- „Dzień skrzydlaty” Bolesława Leśmiana. W: *Liryka polska XX wieku. Analizy i interpretacje*. Red. W. WÓJCIK, E. TUTAJ. Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 1994, s. 9–20.
- O starości według Światopełka Karpińskiego. W: *Starość. Wybór materiałów z VII Konferencji Pracowników Naukowych i Studentów Instytutu Nauk o Literaturze Polskiej*. Red. A. NAWARECKI, A. DZIADEK. Katowice, Górnośląska Macierz Kultury, 1995, s. 76–82.
- „Że życie a sztuka to co innego – z szacunkiem”. O „Wspólnym pokoju” Zbigniewa Uniłowskiego. W: *Od Kadena do Andrzejewskiego. W kręgu powieści polskiej XX wieku*. Red. W. WÓJCIK i B. GUTKOWSKA. Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 1995, s. 39–55.
- Mitologie Dygata. W: *Mity. Stereotypy. Konwencje. Prace ofiarowane Włodzimierzowi Wójcikowi*. Red. B. GUTKOWSKA, M. KISIEL, E. TUTAJ. Katowice, Wydawnictwo „FA-art”, 1995, s. 142–158.
- Polski Faust w latach przełomu. O „Dzienniku 1955–1960” Mieczysława Jastruna. W: *Przełomy: 1956. Studia i szkice o polskiej literaturze współczesnej*. Red. W. WÓJCIK, M. KISIEL. Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 1996, s. 117–144.
- „Przełom” 1956 roku w „Dzienniku” Witolda Gombrowicza, czyli „Nie chcę być falą, która uderza o skałę, chcę być (w »Dzienniku«) wodą, która sączy się, przecieka...”. W: *Październik '56. Odwilż i przełom w życiu literackim i kulturalnym Polski. Materiały Ogólnopolskiej Sesji Naukowej Rzeszów 23–25 września 1996 roku*. Red. A. KULAWIK. Kraków, Wydawnictwo „Antykwa”, 1996, s. 107–121.

- Cienisty erotyzm. O „Niedzieli” Bolesława Leśmiana.* W: *Poezje Bolesława Leśmiana. Interpretacje.* Red. B. STELMASZCZYK, T. CIEŚLAK. Kraków, Universitas, 2000, s. 45–62.
- Pochwała „dodatku x” w poezji Bolesława Leśmiana.* W: *Liryka polska XX wieku. Analizy i interpretacje.* Seria druga. Red. W. WÓJCIK, D. OPAČKA-WALASEK. Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2000, s. 9–19.
- Kobieta w „Kabarecie metafizycznym” Manueli Gretkowskiej.* W: *Modernizm i feminizm. Postacie kobiece w literaturze polskiej i obcej.* Red. E. ŁOCH. Lublin, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2001, s. 237–246.
- Czesława Straszewicza apologia przypadku.* (O „Turystach z bocianich gniazd”). W: *Presja i ekspresja. Zjazd szczeciński i socrealizm.* Red. D. DĄBROWSKA, P. MICHAŁOWSKI. Szczecin, Uniwersytet Szczeciński, 2002, s. 295–319.
- Intymność w „Polce” Manueli Gretkowskiej.* W: *Godność i styl. Prace dedykowane Włodzimierzowi Wójcikowi.* Red. M. KISIEL przy współudzu. P. MAJERSKIEGO, Z. MARCINOWA. Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2002, s. 264–274.
- Intymność paradoksalna. O „Niby-dzienniku” Zygmunta Mycielskiego.* W: *Intymność wyrażona.* Red. M. KISIEL, M. TRAMER. Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2006, s. 183–193.
- „Próbuję coś zrozumieć z siebie”. O listach Sławomira Mrożka do Jana Błońskiego.* W: *Literatura i ja. Postacie autobiografizmu w literaturze polskiej XX i XXI wieku.* Red. B. GUTKOWSKA przy współudzu. J. GAŁUSZKI. Katowice, Oficyna Wydawnicza Waclaw Walasek, 2007, s. 118–144.
- „Baltazar. Autobiografia” Sławomira Mrożka.* W: *Śląski Wawrzyn Literacki 2006.* Red. J. MALICKI, M. KISIEL. Katowice, Wydawnictwo Biblioteki Śląskiej, 2007, s. 75–92.
- „...cieszy mnie odzyskana więź słowa z rzeczywistością”. Autobiografizm w twórczości Edwarda Balcerzana.* „Litteraria Copernicana” 2010, nr 1, s. 26–37.
- Literatura i polityka. Wprowadzenie.* W: *Literatura i polityka. Szkice o literaturze polskiej XX i XXI wieku.* Red. B. GUTKOWSKA, A. NĘCKA. Katowice, Uniwersytet Śląski, Studio 29, 2010, s. 7–10.
- „Pół stulecia już mija, jak jestem przeciw”. Współczesność według Sławomira Mrożka.* W: *Inna literatura? Dwudziestolecie 1989–2009.* T. 1. Red. Z. ANDRES, J. PASTERSKI. Rzeszów, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2010, s. 244–265.
- „Bywają jednak sprawy polityczne, które nie są wyłącznie sprawami politycznymi”. Sławomir Mrozek i polityka.* W: *Polityka historycz-*

- na w literaturze polskiej. Red. K. STĘPNIK, M. PIECHOTA. Lublin, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2011, s. 401–412.
- „Ten potwór nie tylko mnie zniewolił, ale zafascynował”. *Rozrachunek Sławomira Mrożka z historią (najnowszą)*. W: *Literatura i różne historie. Szkice o literaturze XX i XXI wieku*. Red. B. GUTKOWSKA, A. NĘCKA. Katowice, Uniwersytet Śląski, Oficyna Wydawnicza Waclaw Walasek, 2011, s. 177–198.
- Der Testament der Zeitschrift „Sztuka i Naród” (Kunst und Volk). Zur prosa Andrzej Trzebińskis*. In: *Erinnerung in Text und Bild. Zur Dartstellebarkeit von Krieg und Holocaust in literarischen und filmischen Schaffen in Deutschland und Polen*. Hrsg. J. EGYPTIEN. Berlin, Akademie Verlag GmbH, 2012, s. 327–350.
- Sławomir Mrożek*. In: *The Literary Encyclopedia*. First published 5 October 2012. <http://litencyc.com/php/speople.php?rec=true&UID=12661>
- Pisarstwo całościowe*. W: *Sławomir Mrożek. Doctor honoris causa Universitatis Silesiensis*. Red. M. KISIEL. Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2012, s. 63–74.
- Obiektywizm i subiektywizm. O strategiach twórczości Sławomira Mrożka*. W: *Literatura i obiekt/yw(izm)*. *Szkice o literaturze XX i XXI wieku*. Red. B. GUTKOWSKA i A. NĘCKA. Uniwersytet Śląski, Oficyna Wydawnicza Waclaw Walasek, Katowice, 2014, s. 102–118.
- Ameryka według Sławomira Mrożka*. W: *Literatura polska obu Ameryk. Studia i szkice. Seria pierwsza*. Red. B. NOWACKA, B. SZALASTA-ROGOWSKA. Katowice–Toronto, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Polski Fundusz Wydawniczy w Kanadzie, 2014, s. 455–464.
- Między kosmosem a chaosem. O „Dwóch Maciejach” Bolesława Leśmiana*. W: *Literatura i chaos. Szkice o literaturze XX i XXI wieku*. Red. B. GUTKOWSKA i A. NĘCKA. Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2016, s. 27–44.
- Ponad granicami. O korespondencji Sławomira Mrożka z Gunnarem Brandellem*. W: *Literatura i granice. Szkice o literaturze polskiej XX i XXI wieku*. Red. B. GUTKOWSKA, A. NĘCKA, K. GUTKOWSKA-OCIEPA. Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2017, s. 55–68.

Opracował
Marian Kisiel

zaś – do zdarzeń już dziś nierozstrzygalnych. Prozaicy, opierając się na tekstach źródłowych, przekazywanych z pokolenia na pokolenie plotkach i na własnej wyobraźni, niejako „dokładają” kolejne elementy układanki. Tropiąc zagadki sprzed dekad, pokazują, że przeszłość nie jest skamieliną. Historia potrafi zaskakiwać i uwodzić, ciągle zachęcając do podejmowania dalszych poszukiwań.

Bibliografia

- ANKERSMIT F.: *Narracja, reprezentacja, doświadczenie. Studia z teorii historiografii*. Red. E. DOMAŃSKA. Kraków 2004.
- CIEŚLIKOWSKA T.: *Pisarstwo Teodora Parnickiego*. Warszawa 1965.
- CZAPLIŃSKI P.: „*Księgi Jakubowe*”, czyli *dwieście lat samotności*. http://wyborcza.pl/1,75410,16835955,_Ksiegi_Jakubowe_czyli_dwiescie_lat_samotnosi.html [dostęp: 7.09.2016].
- DEHNEL J.: *Matka Makryna*. Warszawa 2014.
- DOMAŃSKA E.: *Mikrohistorie. Spotkanie w międzyświatach*. Poznań 1999.
- DUNIN K.: *Kłamstwa Makryny*. <http://www.krytykapolityczna.pl/en/artykuly/czytaj-dalej/20141126/dunin-klamstwa-makryny> [dostęp: 8.09.2016].
- DUBOWIK H.: *Tematyka historyczna w literaturze polskiej po 1945 roku w opiniach pisarzy i krytyków*. W: H. DUBOWIK, J. KONIECZNY, J. MALINOWSKI: *Polska powieść historyczna. Wybrane zagadnienia z dziejów recepcji i warsztatu twórczego*. Bydgoszcz 1968.
- GÓRSKI K.: *Przedmowa*. W: H. DUBOWIK, J. KONIECZNY, J. MALINOWSKI: *Polska powieść historyczna. Wybrane zagadnienia z dziejów recepcji i warsztatu twórczego*. Bydgoszcz 1968.
- HEN M.: *Solfatara*. Warszawa 2015.
- KANIEWSKA B.: *Wielka historia w małym świecie. Doświadczenie historyczne w twórczości Wiesława Myśliwskiego*. W: *Z dziejów form artystycznych w literaturze polskiej*. T. 90: *Zapisywanie historii. Literaturoznawstwo i historiografia*. Red. W. BOLECKI, J. MADEJSKI. Warszawa 2010.
- NOWACKI D.: „*Solfatara*” *Macieja Hena*. http://wyborcza.pl/1,75410,18312851,_Solfatara_Macieja_Hena_Jedna_z_najlepszych_powiesci.html [dostęp: 16.09.2016].
- NOWAK M.: *Przeciw literackości na korzyść prawdy. Powieść historyczna i źródła*. W: *Z dziejów form artystycznych*. T. 90: *Zapisywanie historii. Literaturoznawstwo i historiografia*. Red. W. BOLECKI, J. MADEJSKI. Warszawa 2010.
- PIETRZYCH K.: „*Księgi Jakubowe*” – *powieść współczesna*. „*Nowe Książki*” 2015, nr 2.
- SOBOLEWSKA J.: *Męka show*. <http://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/kultura/ksiazki/1597107,1,recenzja-ksiazki-jacek-dehnel-matka-makryna.read> [dostęp: 2.09.2016].
- SOBOLEWSKA J.: *Pod wulkanem*. <http://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/kultura/ksiazki/1628069,1,recenzja-ksiazki-maciej-hen-solfatara.read> [dostęp: 16.09.2016].

- Święta oszustka. Z Jackiem DEHNELEM rozmawia Tomasz PSTRĄGOWSKI. <http://ksiazki.wp.pl/tytul,Swieta-oszustka-wywiad-z-Jackiem-Dehnelem,wid,21170,wywiad.html> [dostęp: 02.09.2016].
- TOKARCZUK O.: *Księgi Jakubowe*. Kraków 2014.
- WHITE H.: *Teoria literatury i pisarstwo historyczne*. Przeł. T. DOBROGOSZCZ. W: H. WHITE: *Proza historyczna*. Red. E. DOMAŃSKA. Przeł. R. BORYSŁAWSKI, T. DOBROGOSZCZ, E. DOMAŃSKA, D. KOŁODZIEJCZYK, J. MYDLA, M. NOWAK, A. ŻYCHLIŃSKI. Kraków 2009.
- WÓJTOWICZ-ZAJĄC A.: *Wehikuły czasu. O prozie Jacka Dehmela*. W: *Skład osobowy. Szkice o prozaikach współczesnych*. Cz. 2. Red. A. NĘCKA, D. NOWACKI, J. PASTERKA. Katowice 2016.
- ZYCH K.: *Rękopis znaleziony w kraterze*. „Nowe Książki” 2015, nr 10.

Agnieszka Nęcka

On the Hunt for Controversy On 21st-Century Returns to History

Summary

In the article, the author – on the basis of three novels: Olga Tokarczuk's *The Books of Jacob*, Jacek Dehnel's *Mother Makryna* and Maciej Hen's *Solfatara* – attempts to showcase the character of contemporary historical novel. Those three briefly discussed novels make it evident that 21st-century writers are eager to revisit the past and wearing historical masks. The emphasis on acts of tracing and retracing the character and mentality of the people living in previous centuries seems to be less prominent, while the issues of identity and subjectivity come to the fore, allowing the authors to formulate a trivial, perhaps, conclusion: that the human nature, despite the historical and geographical changes, remains unchanged. However, such narratives more and more consistently give voice back to those who had been hitherto excluded from and ignored by the historical account, while the protagonists are usually controversial to some degree.

Key words: historical novel, Olga Tokarczuk, Maciej Hen, Jacek Dehnel, controversies

---

Agnieszka Nęcka

Die Kontroversen verfolgen
Zur Rückkehr zur Geschichte im 21. Jahrhundert

Zusammenfassung

Anhand von drei Romanen: Olga Tokarczüks *Jakobs Bücher*, Jacek Dehnels *Makryns Mutter* und *Solfatara* Maciej Hens bemüht sich die Verfasserin des vorliegenden Beitrags charakteristische Merkmale des gegenwärtigen historischen Romans darzustellen. Schon selbst oben genannte Romane zeigen, dass die im 21. Jahrhundert lebenden Schriftsteller mittels historischer Masken in graue Vorzeit zurückkehren. Die Abbildung des Kolorits und der Mentalität der Menschen von vergangenen Epochen treten in ihren Werken doch in den Hintergrund. Für viel wichtiger halten sie zwar die die menschliche Identität und den Menschen selbst angehenden Fragen, welche eine ganz triviale Feststellung veranschaulichen, dass die menschliche Natur trotz aller geschichtlicher Umstände oder abgesehen von geografischer Gebiete konstant bleibt. Überdies kommen immer häufiger zu Wort die bisher von der Geschichte Ausgeschlossenen und Missachteten, und zu Helden der Romane werden meistens Kontroverse auslösende Figuren.

Schlüsselwörter: historischer Roman, Olga Tokarczuk, Maciej Hen, Jacek Dehnel, Kontroversen

Noty o Autorach

Ewa Bartos – dr, adiunkt w Zakładzie Literatury XX i XXI Wieku w Instytucie Nauk o Literaturze Polskiej im. Ireneusza Opackiego Uniwersytetu Śląskiego. W kręgu jej zainteresowań badawczych znajdują się między innymi związki literatury i psychologii, problematyka uwodzenia w literaturze, współczesny romans polski i powieść popularna. Opublikowała cztery książki: *Skirotawki. Opowieść erotyczna Zbigniewa Nienackiego* (2013), *Motory. Szkice o/przy Zegadłowiczu* (2013), *E/P. Szkice o literaturze „elitarnej” i „popularnej”* (2014), *Figury braku. O prozie Stanisława Dygata* (2016).

Magdalena Boczkowska – dr, krytyk literacki i wykładowca akademicki, kustosz działu Zagłębiania Zagłębiowskiej Mediateki i kierownik sekcji ds. kultury Instytutu Zagłębia Dąbrowskiego. Jako krytyk literacki współpracuje między innymi z „Twórczością” i „Rocznikiem Prasoznawczym”. Autorka monografii naukowych: *Codziennosc, wyobrażenia, metafizyka. Poezja na Górnym Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim po roku 1989* (2010); *W centrum literatury, na marginesie życia. O twórczości Kazimierza Ratonia* (2011); *Miniatury. Szkice subiektywne* (2015), oraz ponad stu artykułów publikowanych w czasopiśmie i tomach zbiorowych w całej Polsce. Obecnie pracuje nad książką poświęconą Waławowi Stacherskiemu.

Elżbieta Dutka – prof. dr hab., pracuje w Zakładzie Literatury XX i XXI Wieku w Instytucie Nauk o Literaturze Polskiej im. Ireneusza Opackiego Uniwersytetu Śląskiego. Autorka książek: *Ukraina w twórczości Włodzimierza Odojewskiego i Włodzimierza Paźniewskiego*

(2000); *Mnożenie siebie. O poezji Andrzeja Kuśniewicza* (2007); *Okolice nie tylko geograficzne. O twórczości Andrzeja Kuśniewicza* (2008); *Zapisywanie miejsca. Szkice o Śląsku w literaturze przełomu wieków XX i XXI* (2011); *Próby topograficzne. Miejsca i krajobrazy w literaturze polskiej XX i XXI wieku* (2014); *Centra, prowincje, załki. Twórczość Julii Hartwig jako auto/bio/geo/grafia* (2016). Zajmuje się literaturą polską wieku XX i XXI, zwłaszcza prozą kresową, literaturą regionalną, piśmiennictwem o tematyce górskiej oraz dydaktyką literatury.

Martyna Dymon – studentka filologii polskiej na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach oraz słuchaczka studiów polsko-żydowskich w IBL PAN. Jej zainteresowania naukowe koncentrują się na literaturze o Zagładzie, liryce religijnej, poezji najnowszej. Publikowała artykuły oraz recenzje na łamach miesięcznika społeczno-kulturalnego „Śląsk” oraz tomów zbiorowych.

Gaweł Janik – doktorant literaturoznawstwa na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach. Laureat Stypendium Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego za wybitne osiągnięcia w roku akademickim 2016/2017 oraz czterokrotny stypendysta Rektora Uniwersytetu Śląskiego. Do jego zainteresowań należą: kultura popularna, współczesne reprezentacje Zagłady, kwestia żydowska w literaturze polskiej oraz *men's studies*. Publikował artykuły oraz recenzje na łamach „Tekstów Drugich”, „Kultury Popularnej”, „Narracji o Zagładzie”, „FA-artu”, „artPAPIERU”, „Miesięcznika Społeczno-Kulturalnego »Śląsk«” oraz tomów zbiorowych. Autor monografii naukowej *Żydowskie (nie)męskości. O przedwojennej twórczości Adolfa Rudnickiego* [w opracowaniu redakcyjnym].

Anita Jasińska – doktorantka literaturoznawstwa na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach. Jej zainteresowania naukowe oscylują wokół badań nad Zagładą, pamięcią, historią ratowniczą i lokalną narracją o przeszłości. Publikowała na łamach „artPAPIERU”, „Śląska” i „Narracji o Zagładzie”.

Marian Kisiel – prof. zw. dr hab., kierownik Zakładu Literatury XX i XXI Wieku Instytutu Nauk o Literaturze Polskiej im. Ireneusza Opackiego Uniwersytetu Śląskiego, historyk i krytyk literacki, poeta, tłumacz. Opublikował kilkanaście książek o literaturze XX wieku, ostatnio: *Critica varia* (2013); *Ruiny istnienia. Szkice o poetach mniej obecnych* (2013); *Między wierszami. Jedenaście miniatur krytycznych*

(2015). Redaktor i współredaktor kilkudziesięciu tomów zbiorowych, ostatnio serii Światy Poetyckie.

Paweł Majerski – dr hab., pracuje w Zakładzie Literatury XX i XXI Wieku Instytutu Nauk o Literaturze Polskiej im. Ireneusza Opackiego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, historyk literatury, krytyk. W latach 2002–2005 wicedyrektor Instytutu, 2003–2013 kierownik Pracowni Życia Literackiego na Górnym Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim, 1999–2003 sekretarz Zarządu Oddziału Stowarzyszenia Pisarzy Polskich w Katowicach. Autor książek: *Jerzy Janowski* (1994), *Układy sprawdzeń. W kręgu Nowej Fali* (1997), *Anarchia i formuły. Problemy twórczości poetyckiej Anatola Sterna* (2001), *Odmiany awangardy* (2001), *Hybrydy. O „młodej poezji” z lat sześćdziesiątych* (2011), *Górny Śląsk i Zagłębie Dąbrowskie. Szkice o dwudziestowiecznej kulturze regionów* (2016), *Lektury w czasie* (2018).

Zdzisław Marcinów – dr hab., pracuje w Zakładzie Literatury XX i XXI wieku w Instytucie Nauk o Literaturze Polskiej im. Ireneusza Opackiego Uniwersytetu Śląskiego. W latach 1986–1989 pracował jako lektor języka i literatury polskiej w Uniwersytecie Komeńskiego w Bratysławie. Zajmuje się historią literatury polskiej XX wieku. Autor książek: *„W szczęściu i trwodze”. Wątki egzystencjalne w twórczości Kazimierza Wierzyńskiego* (2004); *Bohater obok świata. O poezji i prozie Ireneusza Iredyńskiego* (2011). Przygotowuje książkę poświęconą prozie polskiej XX wieku i spuściznie pisarskiej Andrzeja Stojowskiego. Zajmuje się także krajoznawstwem; był członkiem redakcji krakowskiego magazynu „Ostoja – Przyroda, Człowiek, Krajobraz”. Jest współautorem, tłumaczem i redaktorem książek o charakterze popularnonaukowym i popularyzatorskim.

Grażyna Maroszczyk – dr hab., pracuje w Zakładzie Literatury Polskiej XX i XXI Wieku w Instytucie Nauk o Literaturze Polskiej im. Ireneusza Opackiego Uniwersytetu Śląskiego. Historyk literatury. Badaczka prozy XX i XXI wieku, w swoich studiach pyta o egzystencjalny wymiar literatury, zapisane w prozie doświadczenie lęku, prozatorskie świadectwa trwania wobec przemocy Historii, wobec śmierci. Opublikowała *Dyskurs i historie. O powieściach Andrzeja Szczypiorskiego* (2004) oraz *Świadectwa – rozmowy – kreacje. W kręgu tekstów interlokucyjnych* (2012), współredaktorka leksykonu *Pisma kulturalne w Polsce po 1989 roku* (2010), autorka licznych artykułów w pracach zbiorowych i pismach kulturalno-literackich.

Agnieszka Nęcka – dr hab., pracuje w Zakładzie Krytyki i Literatury Ponowoczesnej w Instytucie Nauk o Literaturze Polskiej im. Ireneusza Opackiego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, krytyk literacki, współpracowała między innymi z „FA-artem”, „Nowymi Książkami”, „Opcjami”, ze „Śląskiem”, z „Twórczością”, „Pograniczami”, „Frazą”, „artPAPIEREM”. Autorka artykułów i książek poświęconych przede wszystkim prozie XX i XXI wieku. Ostatnio opublikowała: *Emigracje intymne. O współczesnych polskich narracjach autobiograficznych* (2013); *Polifonia. Literatura polska początku XXI wieku* (2015). Redaktorka działu krytyki w „Postscriptum Polonistycznym”. Współredaktorka serii Literatura i ...

Katarzyna Niesporek – dr, pracuje w Zakładzie Literatury XX i XXI Wieku w Instytucie Nauk o Literaturze Polskiej im. Ireneusza Opackiego Uniwersytetu Śląskiego. W kręgu jej zainteresowań badawczych znajduje się krajowa i emigracyjna poezja polska drugiej połowy XX wieku, literatura na Górnym Śląsku oraz twórczość najnowsza. Autorka monografii „Ja” Świetlickiego (2014), *Eda. Szkice o wyobraźni i poezji* (2015), *Boskie, ludzkie. Cztery studia o poetyckim doświadczaniu Boga* (2017), *Hałda. (O śląskiej wyobraźni symbolicznej)* (2019).

Beata Nowacka – dr hab., zatrudniona w Zakładzie Literatury XX i XXI Wieku w Instytucie Nauk o Literaturze Polskiej Uniwersytetu Śląskiego. Jej zainteresowania badawcze koncentrują się wokół współczesnej literatury polskiej, ze szczególnym uwzględnieniem twórczości niefikcjonalnej i jej zagranicznej recepcji. Autorka książek *Magiczne dziennikarstwo. Ryszard Kapuściński w oczach krytyków* (2004, 2006), opracowania *Cesarza Ryszarda Kapuścińskiego dla Biblioteki Narodowej* (BN I 315). Wraz z Zygmuntem Ziátkiem (prof. IBL PAN) napisała dwie publikacje: *Ryszard Kapuściński. Biografia pisarza* (przekłady na języki hiszpański i włoski, tłumaczenie na język francuski w przygotowaniu) i polemikę *Literatura „non-fiction”. Czytanie Kapuścińskiego po Domostawskim* (2014). W 2017 roku zredagowała kolekcję utworów Melchiora Wańkowicza przeznaczoną na potrzeby szkolnej dydaktyki („Ziele na kraterze”. „Tędy i owędy”. Wybór).

Dariusz Nowacki – dr hab. prof. UŚ, pracownik Zakładu Krytyki i Literatury Ponowoczesnej Instytutu Nauk o Literaturze Polskiej im. Ireneusza Opackiego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Redaktor działu literackiego kwartalnika kulturalnego „Opcje”. Od przeszło dwudziestu lat aktywny krytyk literacki, współpracują-

cy z wieloma tytułami prasy kulturalnej i codziennej; zajmuje się głównie polską prozą współczesną. Autor pięciu książek poświęconych literaturze XX wieku i początku bieżącego stulecia. Ostatnio opublikował *Kto im dał skrzydła. Uwagi o prozie, dramacie i krytyce (2001–2010)* (2011) oraz *Ukosem. Szkice o prozie* (2013).

Iwona Skrzypczyk-Gałkowska – dr, w latach 1995–2001 pracownik Zakładu Dydaktyki Języka Polskiego i Literatury w Wyższej Szkole Pedagogicznej (dziś Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza) w Częstochowie, od 1997 roku nauczycielka języka polskiego w VIII Liceum Ogólnokształcącym Samorządowym w Częstochowie, od 2006 roku doradca metodyczny języka polskiego dla nauczycieli szkół ponadgimnazjalnych w Samorządowym Ośrodku Doskonalenia w Częstochowie. Współredaktorka zbioru tekstów *Ludmiła Marjańska. Szkice – interpretacje – wspomnienia* (2015). Autorka artykułów naukowych w tomach zbiorowych, wystąpiień, referatów i komunikatów naukowych oraz publikacji metodycznych drukowanych między innymi w czasopismach: „Poradnik Bibliotekarza”, „Magazyn Szkolny”, „Biuletyn Edukacyjny” SOD w Częstochowie.

Bożena Szałasta-Rogowska – dr hab., pracuje w Zakładzie Literatury XX i XXI Wieku w Instytucie Nauk o Literaturze Polskiej im. Ireneusza Opackiego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. W kręgu jej zainteresowań badawczych znajdują się przede wszystkim polska poezja współczesna, literatura polska poza granicami kraju, teoria recepcji, glottodydaktyka oraz metodyka nauczania literatury polskiej cudzoziemców. W latach 2002–2003 wykładała język i literaturę polską na University of Toronto w Kanadzie. Jest autorką monografii *Urodzony z piołunów. O poezji Bogdana Czaykowskiego* (2005), *Zbioru testów do podręcznika „Dzień dobry”* (2006) oraz *Literatury bliskiej i dalekiej. Szkiców z zakresu glottodydaktyki* (2017). Opracowała także w serii *Czytaj po Polsku* na podstawie *Szafy* Olgi Tokarczuk materiały do nauki języka polskiego jako obcego (2015). Dzięki jej staraniom i opracowaniu w 2007 roku wydano wybór wierszy poety emigracyjnego Bogdana Czaykowskiego *Jakieś ogromne szczęście. Wiersze wybrane z lat 1956–2006*. Jest redaktorką tomów zbiorowych *Literatura polska w Kanadzie. Studia i szkice* (2010), *Literatura polska obu Ameryk. Studia i szkice*. Seria pierwsza (wraz z Beatą Nowacką, 2014), *Literatura polska obu Ameryk. Studia i szkice*. Seria druga (2016) oraz *Antologia literacka. Przemiany, ekspansja i perspektywy gatunku*. Seria pierwsza (wraz z Magdaleną Kokoszką, 2017).

Marta Tomczok – dr hab., pracuje w Zakładzie Literatury XX i XXI Wieku w Instytucie Nauk o Literaturze Polskiej im. Ireneusza Opackiego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, autorka książek *Trofea wyobraźni. O prozie Leo Lipskiego* (2011) i *Metonimie Zagłady. O polskiej prozie lat 1987–2012* (2013); *Czyja dzisiaj jest Zagłada? Retoryka – ideologia – popkultura* (2017). Wspólnie z Przemysławem Czaplińskim i Renatą Makarską redagowała *Poetykę migracji. Doświadczenie granic w literaturze polskiej przelomu XX i XXI wieku* (2013). Redaktor naczelna rocznika „Narracje o Zagładzie”. Zainteresowania badawcze: narracje o wojnie i Zagładzie, kicz holokaustowy, popkultura a Zagłada, biografie pisarzy PRL wobec literatury.

Elżbieta Wróbel – dr, zatrudniona w Instytucie Filologii Polskiej Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego im. Jana Długosza w Częstochowie; w Zakładzie Historii Literatury XX Wieku i Literatury Najnowszej. Od 2006 roku przewodnicząca częstochowskiego oddziału Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza. Zajmuje się literaturą międzywojenną. Jest autorką artykułów poświęconych szeroko rozumianemu życiu literackiemu Dwudziestolecia. Współredaktorka pięciu tomów zbiorowych *Czytanie Dwudziestolecia*, wydawanych przez polonistykę częstochowską. W 2012 roku opublikowała książkę *Dwudziestolecie znane i nieznanne. Szkice o prozie międzywojennej*. W zakresie jej zainteresowań badawczych mieści się także dwudziestowieczna kultura i literatura Częstochowy.

Indeks nazw osobowych

- Abish Walter 245
Abramowicz O. 52
Alfieri Vittorio 235
Althusser Louis 12
Amery Jean 260, 274
Amiel Irit 268, 274
Andersen Hans Christian 213, 225, 235
Andrejew Leonid 58
Andres Zbigniew 18
Andrzejewski Jerzy 8, 10, 11, 12, 17, 144
Ankersmit Frank 341, 342, 359
Apollinaire Guillaume, właśc. Wilhelm Apolinary Kostrowicki 64
Archipenko Alexander 234
Arendt Hannah 95, 208, 211
Ariosto Ludovico 55
Arystoteles 128
Augustyn, św., właśc. Aurelius Augustinus 310
Auster Paul 245, 278, 289
- Babbit Irving 43
Bach Johann Sebastian 225, 234, 311
Bachelard Gaston 183, 186, 188, 195–197, 305–307, 316
Baczyński Krzysztof Kamil 59, 66
Baczyński Stanisław 26
Bagłajewski Arkadiusz 283, 288
- Bahr Janina 32, 48
Balcerzan Edward 12, 13
Balicki Witold 54, 66
Baniewicz Elżbieta 167, 168, 178
Baran Radosław 106, 107, 121
Barbusse Henri 58
Barczyk Katarzyna 326, 337
Barret Elizabeth 235
Barrie James Matthew 307
Bartelski Lesław Marian 53, 54
Barthes Roland 319, 332, 337
Bartos Ewa 125–138
Budelaire Charles Pierre 63
Barth John 249
Bauman Zygmunt 254, 255, 257
Będkowski Leszek 71, 95
Bem Józef 60
Bereza Henryk 69, 95
Bergson Henri 41, 43
Berska Barbara 106
Białas Zbigniew 109, 121
Białoszewski Miron 59, 66, 278, 281, 288, 289
Bielas Katarzyna 140, 151
Bielecki Marian 126, 128, 136
Bielicki Tadeusz 298, 316
Bieńkowska Danuta 278, 288
Birenbaum Halina 246
Blake William 235
Blondel Maurice 28, 43, 44

- Błoński Jan 18, 183, 197, 306, 316
Boberska Marta 300, 316
Boccaccio Giovanni 356
Boczkowska Magdalena 139–152
Bojda Wioletta 64
Bończa-Szablowski Jan 151
Bolecki Włodzimierz 342, 359
Borg Eliza 203, 211
Borkowska Hanna 199, 211
Borysławski Rafał 343, 360
Borzym Stanisław 29, 48
Botticelli Sandro 226
Brahms Johannes 234
Brandys Kazimierz 11, 278
Brandys Marian 11
Braunek Małgorzata 167
Breiter Emil 21–50, 92, 93, 95
Breyer Tadeusz 225, 240
Brogowski Leszek 306, 316
Broniewska Wanda 52, 53, 65
Broniewski Władysław 51–67
Browarny Wojciech 278, 285, 288, 289
Browning Robert 235
Brudnicki Jan Zdzisław 139, 150
Bruno Giordano 225
Brzękowski Jan 62
Brzostowska Anita 71, 95
Brzozowska Krystyna 104
Brzozowski Stanisław 10–13, 21–50
Bubin Stanisław 106, 109, 120, 121
Bucknall-Hołyńska Justyna 140, 150
Buczkowski Leopold 246
Budrecki Lech 203, 211
Bugajski Leszek 126, 136
Bujnicki Tadeusz 55, 60, 65
Bukowska Anna 141
Burkot Stanisław 278, 288
Bursa Andrzej 139, 150
Burszta Józef 332, 337
Buszewicz Maciej 331, 338
- Camus Albert 302, 303, 316
Canetti Elias 203, 205, 211
Canova Antonio 226
Carroll Lewis 235
Cenckiewicz Sławomir 169, 170, 178
Cengłowa Halina 236, 241
Centkiewicz Alina 236
Centkiewicz Czesław 236
- Cervantes Saavedra Miguel de 55, 63, 356
Chagall Marc 235
Chaucer Geoffrey 231
Chanel Álvaro Pascual 300, 316
Cherezińska Elżbieta 343
Chopin Fryderyk 225, 234, 313
Choriew Wiktor 52
Choromański Michał 16
Chowaniok Maciej 16
Chrzanowski Ignacy 40
Chudak Henryk 183, 197, 306, 316
Chwin Stefan 140, 169–171, 178, 278, 285, 288, 289
Chyb Dariusz 206, 211
Cichy Michał 277–290
Cieplińska Halina 188, 197
Cieplińska Joanna 10
Ciepliński F. 82, 95
Cieśla Hanna 295, 316
Cieślak Tomasz 18
Cieślikowska Teresa 342, 359
Ciszewski Andrzej 118
Comte Lautréamont de 235
Coronado Karolina 296
Cott Jonathan 188, 197
Cyceron, właśc. Marcus Tullius Cicero 208
Czapliński Przemysław 346, 347, 359
Czapski Józef 53
Czartoryski Adam 352
Czaykowski Bogdan 293, 315, 316
Czechowicz Józef 59, 66
Czepnik Agnieszka 199, 211
Czermińska Małgorzata 10, 324, 337
Czeszko Bohdan 142, 144
Czyżewski Andrzej 139, 142, 150
- Dąbrowska Elżbieta 278, 289
Dąbrowska Maria 10, 11
Dąbrowski Mieczysław 154, 155, 163, 278, 289
Danilewiczowa Maria 226, 241
Dawid Jan Władysław 26, 27, 40, 48
Dawska Maria 239
Dawski Stanisław 239, 240
Dąbrowska Danuta 18
Dean James 143
Defoe Daniel 356

- Dehnel Jacek 343, 350–354, 359, 360
Delacroix Eugène 225
Dellaire Roméo 321
Dębicka Olga 139, 150
Dickinson Emily 237
Dobree Bonama 226, 241
Dobrogoszcz Tomasz 343, 360
Dobromirska-Passent Marta 150, 151
Domańska Ewa 281, 284, 288, 342,
343, 359, 360
Dostojewski Fiodor 235
Drewnowski Tadeusz 171, 178
Drzewiecka Anna 133, 134, 137
Drzymała Michał 173
Dubeński Jan 59
Dubowik Henryk 342, 359
Dul Robert Andrzej 332, 337
Dulęba Waclaw 207, 211
Dunin Kinga 253, 259
Dunin Wąsowicz Piotr 279, 288
Dutka Elżbieta 319–339
Dyगत Stanisław 7–9, 15, 17, 125–138
Dymon Martyna 259–275
Dziadek Adam 17
Dziewit Jakub 319, 337
Dżałałowa Zofia 56
Dżałałaje Zofia z d. Kempieńska zob.
Zofia Dżałałowa
- Engelking Barbara 262
Eribon Didier 199, 211
Erwitt Elliot 328
- Fabizak Małgorzata 253, 257
Falk Marianna 331, 338
Fallaci Oriana 199, 211
Faron Bolesław 83, 96
Federman Raymond 245–258
Feldman Wilhelm 26, 27, 40, 48
Fellini Federico 225
Feuerbach Ludwig 43
Feuermann Emanuel 311
Fiedler Arkady 323
Flamenbaum Fajga 274
Flusser Vilém 319, 337
Forajter Waclaw 320, 338
Forbis William H. 200, 202, 211
Foucault Michel 199, 211
France Anatol 131, 132, 134
Frank Anna 256, 257
Freud Sigmund 128, 135, 136, 235
Fros Henryk 214, 241
Frycie Stanisław 236, 241
- Galant Jan 139, 150
Gałuszka Jacek 15, 18
Gdowicz Wiesław 294, 316
Giddens Anthony 11
Giebułtowski Jerzy 255, 257
Giedroyc Jerzy 53
Giełżyński Wojciech 199, 211
Gierek Edward 166
Gild Nandor 253
Gilewicz Joanna 75, 96
Gjems Selmer Ågot 236
Glensk Urszula 330, 337
Gleń Adrian 194, 195, 197, 278, 288
Glinka Xavery 62
Głowacki Janusz 165–179
Głowiński Michał 31, 48, 268, 274
Głowczewski Aleksander 285, 288
Godyń Mieczysław 208, 211
Goethe Johann Wolfgang 207, 211,
305–307
Gold Linka 99, 100, 121
Goldkorn Włodek 261, 274
Gołębiewski Grzegorz 59, 65
Gołuchowscy, rodzina 162
Gombrowicz Witold 8, 11, 12, 17, 127,
136, 156
Gomułka Władysław 63, 148, 166
Gontarz Beata 278, 289
Gourevitch Philip 321
Góra Stefan 32, 48
Górski Konrad 341, 342, 359
Gosk Hanna 10
Goździak Elżbieta 332, 337
Goździkowski Andrzej 256, 257
Grabowski Jan 115, 121
Grajewski Wincenty 132, 137
Gray Thomas 236
Gretkowska Manuela 11, 12, 18
Grimal Pierre 297, 316
Gross Jan Tomasz 115
Grün Anselm 310, 316
Gudykunst William B. 336, 337
Guolo Renzo 199, 211
Gusdorf Georges 132

- Gutkowska Barbara 7–19, 136, 137, 319, 337, 338
Gutkowska-Ociepa Katarzyna 16, 19
Gutorow Jacek 278, 288
Guze Joanna 302, 316
- Haan Ido de 255, 256
Habermas Jürgen 256, 257
Hall Edward Twitchell 332, 337, 338
Hamsun Knut 32, 236
Hartwig Julia 319, 337
Hatzfeld Jean 321
Haydn Joseph 225
Haydon Benjamin Robert 235
Hedemann Oskar 320, 338
Heidegger Martin 284
Helman Irena 64
Hen Maciej 343, 355–361
Herbaczewski Józef Albin 26
Herbert Zbigniew 13, 207, 211, 212, 307, 308, 316
Herodot 336
Hertz Aleksander 71, 90, 91, 95
Hilberg Raul 119, 255, 257
Hitler Adolf 249
Hłasko Marek 139–152
Hoffmanowa Zofia 142
Hołówka Teresa 332, 338
Holzer Jerzy 255
Homer 231, 297
Horacy, właśc. Quintus Horatius Flaccus 225
Horno-Popławski Stanisław 240
Huelle Paweł 285, 288
Hurnik Elżbieta 213, 237, 241, 242
Huxley Adous 213, 226–243
Hyde Douglas 43
- Illg Jacek 299, 316
Impelluso Lucia 295, 311, 316
Irzykowski Karol 24, 40, 62, 80, 95
Iwaniuk Waclaw 293
Iwaszkiewicz Jarosław 10, 11
- Jabés Edward 246
Jagielski Wojciech 321, 324
Jakoweńko Karolina 116
Jakoweńko Piotr 116, 121
Jakubowska-Ożóg Alicja 308, 316
Jakubowski Jan Zygmunt 52
Janicka Elżbieta 118, 119, 121
Janik Gaweł 69–98
Janion Maria 55, 65
Janota Wojciech K. 154, 163
Jarzębski Jerzy 75, 96
Jasienica Paweł 8, 11, 17
Jasieński Bruno, właśc. Wiktor Zysman 62
Jasińska Anita 99–123
Jastrun Mieczysław 8, 10, 11
Jaworski Stanisław 51, 64, 65, 132, 137
Jaworski Wojciech 99, 121
Jellenta Cezary 11
Jentys Maria 237, 241
Jesienin Sergiusz 62
Jeziorkowska-Polakowska Anna 99, 121
Jędrusik Kalina 271
Jeżewski Władysław 71, 96
Jochemczyk Mariusz 64, 65, 66
Johnson Paul 72, 95, 200, 211
Jokiel Irena 278, 288
Jopek Anna Maria 320, 323
Józefowicz-Niedźwiecka Zofia 200, 214
- Kaden-Bandrowski Juliusz 17
Kadhubek Zbigniew 183, 191, 197
Kalinowska Danuta 139, 150
Kalwas Piotr Ibrahim 322
Kamińska Anna 185, 197
Kaniewska Bogumiła 278, 288, 342, 359
Kant Immanuel 208
Kapciak Alina 328, 337, 338, 339
Kapuścińska Alicja 330, 338
Kapuściński Ryszard 199–212, 321, 322, 324, 326, 330, 331, 336–338
Karczeńska Agnieszka 99, 121
Karpiński Światopełk 8, 17
Karpowicz Agnieszka 281, 289
Kartezjusz 135, 136
Karwacka Helena 55, 65
Kąkolewski Krzysztof 139, 151
Keddie Nikki R. 200, 202, 211
Keff Bożena 71, 95
Kędzierski Sławomir 64, 65
Kepiński Antoni 209, 211

- Kisiel Joanna 182, 197
Kisiel Marian 7, 17, 18, 19, 148–150, 182, 197
Kisielewski Stefan 11
Kitowska-Lysiak Małgorzata 283, 288
Kłagisz Mateusz M. 199
Kłak Tadeusz 188, 197
Kłańska Maria 134, 137
Klejnocki Jarosław 150, 151
Klinger Witold 26
Knittel Krzysztof 271
Kochanowska Ewa 184, 197
Kochanowska Urszula 239
Kochowski Wespazjan 312
Kolbus Edward 139, 150
Kołakowski Leszek 251, 257
Kołodziejczyk Dorota 343, 360
Komeda Krzysztof 139, 151
Komeda Zofia 139, 151
Komuda Jacek 343
Konczal Agata Agnieszka 181, 182, 197
Konieczny Jerzy 342, 359
Konończuk Elżbieta 281, 289
Konopczyńska-Tota Ewelina 99–101, 121
Konwicki Tadeusz 139, 151, 245, 278
Kopaliński Władysław 183, 187, 192, 197, 214, 223, 225, 241
Kopeć Zbigniew 278, 289
Koprowski Jan 215, 240, 241
Korboński Stefan 72, 95
Korporowicz Leszek 328, 337–339
Kosibowicz Tadeusz 108
Kowalczyk Alina 59, 60, 66
Kowalewski Jacek 281, 288
Kowalska Barbara 206, 211
Kozioł Urszula 237
Koziołek Ryszard 327, 338
Kragen Wanda 80, 95
Krajniewski Jarosław 107, 110, 111, 113, 114, 121
Krakowiak Małgorzata 278, 289
Krasnowolska Anna 200, 211
Kraszewski Józef Ignacy 341
Krzyszczak Katarzyna 321, 338
Krzemiński Jerzy 239, 241
Krzyżanowska Ewa 139, 151
Krzyżanowski Julian 24
Książek-Czermińska Małgorzata zob. Czermińska Małgorzata
Kubisiowska Katarzyna 334, 337
Kulawik Adam 17
Kunce Aleksandra 183, 191, 197
Kuncewicz Piotr 215, 241
Kuncewiczowa Maria 8, 11, 12, 16
Kunz Tomasz 254, 257
Kuran-Bogucka Irena 240
Kurek Jalu, właśc. Franciszek Kurek 52, 66
Kuśniewicz Andrzej 245
Kutnik Jerzy 246, 249, 257
Kwiecińska Zyta 139, 150
Kydryński Marcin 319–339
Labuda Aleksandra 132, 137
Lach Tomasz 139, 151
Lachert Maria 271
Lachert Wiktor Waclaw 271
Lange Antoni 207, 211
Laskier Dawida 99
Laskier Dwojra 101
Laskier Jakub 100
Laskier Joachim 99
Laskier Rutka 99–123
Lasserre Pierre 36, 48
Lautrémont Comte de, właśc. Isidore Lucien Ducasse 235
Lawrence David Hubert 226
Lechoń Jan, właśc. Leszek Serafinowicz 39
Ledeen Michael A. 200, 203, 211
Lejeune Philippe 132, 137
Lengren Magdalena 173, 178
Lenin Włodzimierz, właśc. Władimir Iljicz Uljanow 63, 64
Leopold Wanda 142
Leśmian Bolesław 7, 8, 17–19
Lesse Peter 234, 241
Leszczyński Grzegorz 236, 242
Levin Jacek 199, 211
Lévi-Strauss Claude 166
Lewandowska Ewa 64, 66
Lewin Leopold 53
Lewis William H. 200, 203, 211
Libionka Dariusz 115, 121
Lichodziejewska Wanda 52, 53, 55, 57, 65, 66

- Lindset Sigrida 236
Lipska Wanda 271
Lisek Gębala Dobrawa 278, 289
Liszt Ferenc 234
Loisy Alfred 28
London Jack, właśc. John Griffith
London 62
Löwenthal Leo 225
Lubas-Bartoszyńska Regina 10, 132,
137
Ludwicki Konrad 139, 151
Luma Ewa 64, 65
Lurker Manfred 192, 197, 304, 316
- Łaszowski Alfred 87, 95
Łęcki Krzysztof 209, 211
Łoch Eugenia 18, 70, 96
Łukasiewicz Małgorzata 255–257
Łukosz Jerzy 10
- Maciejewski Janusz 52
Madej Piotr 277, 289
Madej Wojciech 208, 211
Madejski Jerzy 10, 342, 359
Magala Sławomir 274, 319, 338
Magellan Ferdynand 323
Majakowski Włodzimierz 60, 62, 64
Majerski Paweł 18, 51–67
Makowski Tomasz 105
Malicki Jan 18
Malinowski Bronisław 11
Malinowski Jan 342, 359
Małek Bogumiła 126, 137
Maniecki Jacek 319, 337
Mann Thomas 225
Marciniak Jędrzejczak Barbara 278,
289
Marcinów Zdzisław 18, 153–164
Marjańska Ludmiła 213–243
Maroszczuk Grażyna 277–290
Marx Jan 139, 150
Marx Karl 29, 40, 41
Marzec Andrzej 195, 197, 283, 287, 289
Masłoń Krzysztof 171, 178
Matusiak Ewa Lilianna 64, 65
Matuszewski Ryszard 53
Maynard Ken 145, 146
Melcer Wanda 90
Melkowski Stefan 154, 155, 163
- Meller Marcin 323, 338
Mencwel Andrzej 25, 30, 48
Mengele Josef 101
Michalski Hieronim 90, 95
Michałowska Marianna 279, 289, 319,
338
Michałowski Piotr 18
Mickiewicz Adam 35, 63, 225, 352
Middleton Andrew 206, 211
Mikułowski-Pomorski Jerzy 330, 338
Milanesi Enza 206, 211
Milani Abbas 202, 211
Milczewski-Bruno Ryszard 139, 150
Milewicz Anna 106
Miłosz Czesław 11, 13, 298, 300, 304,
316
Milska Anna 207, 211
Minc Zofia 101, 121
Misiak Małgorzata 278, 289
Młodożeniec Stanisław 62
Młynarczyk Radosław 139, 140, 143,
150, 151
Modigliani Amadeo 225
Morin Edgar 95, 96
Mozart Wolfgang Amadeus 222, 225,
312
Mroczkowski Przemysław 234, 241
Mrozek Sławomir 7, 10, 13, 15, 18, 19
Mulisch Harry 245, 248–258
Mycielski Zygmunt 11–13, 18
Mydła Jacek 343, 360
Myjak Józef 239, 240, 241
Myślicki Ignacy 251, 257
Myśliwski Wiesław 342, 359
Mytych-Forajter Beata 320, 338
- Nahavandi Houchang 200, 202, 203,
211
Nałkowska Zofia 10
Nałkowski Waclaw 25, 26
Namysło Aleksandra 110, 121
Nardycz Zygmunt 62
Narutowicz Gabriel 60, 286
Nasińska Maria 237, 241
Natan Jakub 110
Nawarecki Aleksander 17
Netz Feliks 181–198
Newerly Igor, właśc. Igor Abramow-
-Newerly 141, 142

- Newman John Henry 28, 44
Nęcka Agnieszka 13, 16, 18, 19, 319, 337, 338, 341–361
Niemcewicz Julian Ursyn 341
Niemojowski Jerzy 8, 16, 17
Niesporek Katarzyna 181–198
Nietzsche Friedrich Wilhelm 29, 48, 235
Niziński Marek 139, 151
Norwid Cyprian Kamil 39, 55, 59, 63, 66
Nowacka Beata 15, 19, 199–212, 308, 316, 322, 330, 338
Nowacka Magdalena zob. Nowacka-Goik Magdalena
Nowacka-Goik Magdalena 102, 108, 117, 121
Nowacki Dariusz 165–179, 280, 353, 356, 359, 360
Nowaczyński Adolf 25
Nowak Maciej 342–344, 359, 360
Nowicka Ivonna 200, 211
Nowicki Wojciech 200, 211
Nycz Beata 331, 338
Nycz Ryszard 70, 75, 96
- Oleksy Krystyna 106
Opacka-Walasek Danuta 18
Ordon Konstanty Julian 60
Ortwin Ostap 12
Orzeszkowa Eliza 147
Osiecka Agnieszka 150, 151
Ostrowski Eryk 213, 225, 233, 238, 241
Otwinowska Ewa 125, 137
Ouaknin Marc-Alain 72, 80
Owsiński Marcin 253, 257
- Pachocki Dariusz 64
Paluch Katarzyna 322, 338
Panza Pierługi 199, 214, 241
Parandowski Jan 341, 342, 359
Parnicki Teodor 341, 342, 359
Parun Vesna 237
Pasternak Leon 53
Pasterska Jolanta 353, 360
Pasterski Janusz 18
Pawelec Dariusz 308, 316
Pawłowski Janusz 154–156, 163
Petrovsky-Shtern Yohanan 74, 75, 96
Piasek Wojciech 281, 288
Picasso Pablo 234
Piechota Magdalena 19
Pietrasiewicz Tomasz 253
Pietrych Krystyna 347, 359
Pilon Germain 226
Piłsudski Józef 60, 65
Piotrowiak Miłosz 64–66
Piwiński Leon 85, 96
Platon 128
Płachecki Marian 332, 337
PM zob. Paweł Majerski
Poiret Paul 230
Polanowski Tadeusz 226, 241
Polonsky Antony 73, 96
Pomirowski Leon 81, 96
Poniatowski Zygmunt 193, 197
Popczyk-Szczęśna Beata 166, 178
Poświętowska Halina 139, 150
Potasińska Paulina 139, 151
Potocki Jan 356
Praksyteles 220, 225
Prażuch Wojciech 95, 96
Prokopiuk Jerzy 193, 197, 304, 316
Prokop-Janiec Eugenia 70, 74, 96
Proudhon Pierre-Joseph 41
Pryszczewska-Kozołubowa Adela 16
Pryzwan Mariola 53, 54, 65, 66
Przyboś Julian 59, 62, 66
Przybylski Ryszard K. 154, 155, 163
Przybyłowska Maria 203, 211
Pstrągowski Tomasz 351, 360
Pugaczow Jemielian 63
Putrament Jerzy 90, 96
Pyciak Ryszard 248, 257
Pyszny Joanna 139, 151
Pyzik Teresa 278, 289
- Quinn Alice 333
- Rachmaninow Siergiej 234
Radziszewska Iwona 106
Rafael Santi 226
Raszewski Zbigniew 10
Ratajczak Piotr 149
Rączaszek Joanna 327, 336–338
Rejtan Tadeusz 313
Remnick David 334
Rewers Ewa 279, 282, 289

- Rimbaud Jean Arthur 63
Robinson Edwin Arlington 238, 241
Rodowicz Maryla 134
Roethke Theodor 238
Rolnicki Michał 149
Roskies David 74
Rouillé André 320, 338
Rousseau Jan-Jacques 131–135, 137
Rowiński Cezary 36, 48
Rozpędowski Henryk 139, 151
Różewicz Tadeusz 278, 298, 300
Rubens Peter Paul 226
Rudnicki Adolf 69–98
Rudnicki Bogdan 139–141, 151
Ruszar Jan Maria 308, 316
Rybicka Elżbieta 278, 289
Rydel Zofia 108
Rygielska Małgorzata 297, 302, 316
Rzadkowska Ewa 132, 137
- Sabor Agnieszka 71, 72, 96
Sadkowski Wacław 154, 155, 163
Safona 291, 315
Sandauer Artur 78, 119
Sapińska Stanisława 102, 104, 105–107, 112, 114, 120
Sartre Jean-Paul 134
Sarzyński Piotr 139, 151
Savonarola Hieronim 225
Schenfeld Ruth 70, 96
Scherz Zahava 112
Schoenberg Arnold 234
Schubert Franz 234
Schulz Bruno 79, 265
Schulz Karel 225
Sendecki Marcin 147, 151
Shakespeare William 63, 226, 231, 236
Sidoruk Elżbieta 281, 289
Siemaszkiewicz Witold 331, 338
Sienkiewicz Barbara 278, 289
Sienkiewicz Henryk 327, 338, 341, 343
Simarro Alfonso Serrano 300, 316
Skarbińska Alicja 332, 337
Skibińska Alina 115, 121
Skłodowska-Curie Maria 18, 19
Skowronek Bogusław 300, 316
Skrzypczyk-Gałkowska Iwona 213–243
Skwarczyński Zdzisław 127, 137
- Skwarek Irena 10
Sławek Tadeusz 182, 183, 191, 197, 277, 289
Sławiński Janusz 128, 137
Słomka Magdalena 278, 289
Słowacki Juliusz 55, 306, 307, 352
Smolka Iwona 237, 241
Sobolewska Justyna 132, 151, 352, 356, 359
Sobota Daniel Ronald 192, 193, 197
Sokół Lech 238, 241
Sontag Susan 260, 274, 319, 338
Sorel Georges 31, 33, 34, 37, 40–44, 48, 49
Sorman Guy 200, 211
Soulages François 320, 338
Sowa Franciszek 214, 241
Sowa Jan 168, 178
Spinoza Baruch (Benedykt) 249, 251, 257
Spyrka Lucyna 299, 316
Sroka Mieczysław 23–27, 32, 48
Stabro Stanisław 139, 151
Stachniak Ewa 343
Stachowski Adrian 331, 338
Stachura Edward 139, 150
Staff Leopold 34
Stalin Józef, właśc. Josif Wissarionowicz Dżugaszwili 63
Stanisławczyk Barbara 139, 151
Stanisławska Olga 323, 338
Stawar Andrzej 26
Stelmaszyk Barbara 18
Stewart Hohn 327, 337, 338
Stępień Marian 21, 22, 49
Stępnik Krzysztof 19
Stiller Robert 304, 316
Stojowski Andrzej 153–164
Straszewicz Czesław 8, 13
Suchodolski Bogdan 43
Suska Dorota 139, 151
Sylwanowicz Agnieszka 327, 338
Szałasta-Rogowska Bożena 19, 291–317
Szarski Bohdan 54
Szczepanowski Stanisław 155
Szczerek Ziemowit 343
Szejnert Małgorzata 321, 324

- Szekspir William zob. Shakespeare
William
- Szewc Piotr 278, 288, 289
- Sznajderman Amelia 266–268
- Sznajderman Ignacy 267, 268
- Sznajderman Marek 262, 265, 268
- Sznajderman Monika 259, 261–275
- Sznajderman Moszek Izrael 274
- Sznajderman Selim 267
- Szostak Wit 343
- Szydłowski Adam 100, 101, 103, 105–108, 111–114, 116–118, 121, 122
- Szymanowski Karol 225
- Szymborska Wisława 237
- Szymkow Alicja 330, 338
- Śliwa Marta 281, 288
- Śpiewak Paweł 208, 211
- Świerkocki Maciej 248, 249, 257
- Taine Hippolyte 31
- Tannen Deborah 327, 338
- Tarnas Barbara 139, 151
- Tartini Giuseppe 324
- Tatarkiewicz Anna 197, 306, 316
- Tatarkiewicz Władysław 183, 296, 316
- Termer Janusz 154, 155, 163
- Terzani Tizan 334
- Thackeray William Makepeace 130
- Thomas Donald Michael 245
- Thoreau David Henry 188, 197, 277, 286, 289
- Thorvaldsen Bertel 226
- Tintoretto Jackopo 226
- Tochman Wojciech 321, 324
- Tokarczuk Olga 285, 288, 289, 343, 344, 349, 354, 355, 360, 361
- Tokarski Jan 321, 338
- Tomaszewski Tomasz 323, 338
- Tomczok Marta 245–258
- Traba Robert 283, 287, 289
- Tramer Maciej 18, 52–54, 61, 63–66
- Traugutt Stefan 60, 136, 137
- Trzebiński Andrzej 13, 15, 19
- Trznadel Jacek 319, 337
- Turczyn Ryszard 260, 274
- Turzańscy Nelli i Władysław 293
- Tutaj Ewa 17
- Tuwim Julian 62, 259
- Twardoch Szczepan 343
- Tyrmand Leopold 139, 151
- Tyszka Andrzej 328, 337–339
- Ulman Anatol 247
- Uniłowski Zbigniew 8, 12, 17
- Updike John 331, 338
- Urbanek Mariusz 64
- Urbaniak Mike 261, 274
- Urbanowski Maciej 49
- Urbański Marek 200, 211
- Van Beethoven Ludwig 234
- Van der Leeuw Gerardus 193, 197
- Van Gogh Vincent 225
- Van Loo Charles André 226
- Varga Krzysztof 142, 143, 147, 151
- Vogler Henryk 93, 96
- Wajda Andrzej 166, 169, 176–178
- Wajs Joanna 330, 338
- Wal Anna 70, 75, 82, 84, 87, 88, 96
- Walasek Wacław 15, 16, 18, 19
- Walc Jan 154, 155, 163
- Walicki Andrzej 25, 30, 46, 48, 49
- Waliński Michał 196, 197
- Wałęsa Lech 169, 170, 176, 178
- Wania Joanna 299, 316
- Warońska Joanna 213, 223, 225, 242
- Wasilewski Piotr 139, 150, 151
- Wasilewski Zbigniew 237, 241
- Waśkiewicz Andrzej Krzysztof 59, 66
- Wasserstein Bernard 70, 71, 78, 84, 96
- Wat Aleksander, właśc. Aleksander Chwat 53
- Weintraub Wiktor 53
- Weiser Piotr 140, 151
- Węgrzyniak Anna 182, 197
- White Hayden 341, 343, 360
- White Minor 332
- Widłak Stanisław 134, 137
- Więclawska Katarzyna 73, 74, 79, 89, 90, 96
- Wieluński Lech 154, 163
- Wieniawski Henryk 234
- Wilbur Richard 238, 242
- Wilk Mateusz 73, 96
- Wiśniewska Lidia 278, 289

- Witkacy zob. Witkiewicz Stanisław Ignacy
Witkiewicz Stanisław Ignacy 61
Wittlin Józef 62
Wohlleben Peter 184, 186, 190, 197
Wojaczek Rafał 139, 150
Wojciechowska Izabela 331, 338
Wojewoda Karol 293, 310, 316
Wojnakowski Ryszard 192, 197
Wójcik Tomasz 278, 289
Wójcik Włodzimierz 16–18, 60, 66
Wójcik-Lesse Elżbieta
Wójtowicz-Zajac Agnieszka 352, 353, 360
Wolf Diane L. 256, 257
Wolff-Powęska Anna 255, 257
Wolicka Elżbieta 283, 288
Wolny Maja 139, 151
Wołyński Piotr 279, 289
Woźniakowski Krzysztof 154, 155, 163
Wróbel Elżbieta 21, 22–50, 237, 241
Wróbel Józef 70, 75, 76, 78, 79, 84–86, 88, 96
Wróblewski Maciej 285, 288
Wygodzki Stanisław, pierw. imię Sza-
ja 52
Wyka Kazimierz 40, 43, 47, 48, 49, 115
Wyka Marta 24, 70, 90, 91, 96
Wypych-Gawrońska Anna 237, 241
Wysocki Piotr 60
Wyspiański Stanisław 30, 34, 39, 149
Yun Kim Youn 336, 337
Zabierowski Stefan 278, 289
Zagajewski Adam 278, 289, 333, 337, 339
Zagner Agnieszka 111, 122
Zagórska Anna 172, 178
Zajączkowski Ryszard 310, 316
Zalewska-Mikulska Maria 64–66
Zalewski Cezary 320, 339
Zamarovsky Wojtech 299, 301, 316
Zambrzycka Grażyna 291–317
Zasada Marcin 105–107, 122
Zawieyski Jerzy 11
Zawojski Piotr 319, 337
Zaworska Helena 82, 83, 96, 154, 155, 162, 163
Zdziechowski Marian 24, 49
Ziątek Zygmunt 322, 330, 338
Ziębińska-Witek Anna 253, 257
Zieliński Stanisław 154, 163
Ziemann Sonja 139, 151
Zieniewicz Andrzej 10
Zilberstein Leib 272
Zimand Roman 10, 149, 332, 337
Zwolińska Barbara 181, 182, 188, 196–198
Zych Konrad 356–358, 360
Zyman Edward 292, 316
Żabotyński Włodzimierz 72
Żeleński Tadeusz (pseud. Boy) 132, 137
Żeromski Stefan 21, 30, 38, 55, 60, 62, 147
Żukowski Dariusz 260
Żukowski Tomasz 118, 119, 121, 122
Żychliński Arkadiusz 343, 360
Żywiółek Artur 24, 49